

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

XIII. Leó pápa †. F. évi július hó 20-án röppentette szét a táviró világszerte a hírt, hogy a katolikus egyház látható feje, XIII. Leó pápa, ki ez évben ünnepelte pápaságának 25. évfordulóját, megszűnt élni. Halála millió és millió katolikus hívő szívét borította gyászba, és azon milliók, kiknek XIII. Leó hosszú pontifikátusa alkalmat nyújtott, hogy az apostolok fejedelmének utódját színről színre láthassák, soha sem fogják elfelejteni azt a mély benyomást, melyet a gyöngye testalkatu, de lelkére, szellemére ifju aggastyán mindenkire ki őt látta, gyakorolt. Hatalmas, nagy szellem költözött el vele, ki az egyházat, a pápaságot oly polczra emelte, a melyen csak megtartani is, utódjának nagy gondja leend.

Az egyházfő, a politikus érdemeit méltatni nem e lapokra való. Hogy mégis megemlékezünk róla, annak oka pontifikátusának a tudományokra való nagy jelentőségében rejlik. Az ő uralkodása a tudományok, jelesül a bölcsészet és a történettudományok történetében mély nyomokat hagy maga után. A bölcsészeti tudományban az Aquinói Szent-Tamás által kifejtett tanokon alapuló bölcselkedés föllendülése és behatóbb művelése XIII. Leó pápa nevéhez fűződik. Ép így az ő nevéhez fűződik a történelmi tudományok kimeríthetetlen kincsesbányájának, a *vatikáni titkos levéltárnak megnyitása* is, melynek jelentőségét csak akkor mérlegelhetjük, ha a pápai levéltárak anyagán alapuló és azóta megjelent munkák sorozatán végignézzünk.

Még nem is oly nagyon régen volt az, hogy a vatikáni levéltárak a kutatók elől szigoruan el voltak zárva. Az ott felhalmozott kincsek között csak nagy ritkán kutathatott egy-egy szerencsésebb halandó és még akkor is mily nehézségek gördültek utjába. Hiszen a vatikáni levéltár nagytudomány praefektusa Theiner Ágoston is állítólag azért bocsáttatott el oly hirtelen IX. Pius pápa által, mert a vatikáni levéltárból a tridentinumra vonatkozó okmányokat szolgáltattott ki, és lord Actont a levéltárba bebocsáttotta. XIII. Leó pápa a vatikáni levéltár kezelésébe is változást hozott be. Mindjárt trónralépte után elrendelte a levéltárnak a kutatók részére való megnyitását. Az 1883 augusztus 18-án kelt, De Luca, Pitra és Hergenröther bibornokokhoz intézett »*Saepenumero considerantes*« levél a történettudomány emeléséről és a történetírásról fényes bizonyossága annak, hogy mit tartott XIII. Leó a történetírásról, s hogy mi volt czélja a vatikáni levéltárak és a könyvtár megnyitásával. Az 1884 május 15-iki Hergenröther bibornokokhoz

intézett »La singolare importauza« levél a pápa újabb gondolkodását mutatta, ki a levéltár mellett egy palaeographiai iskola felállítását rendelte el.

Hogy a vatikáni levéltár és a könyvtár megnyitása a történelmi és segédtudományok fejlődésére mély hatással volt, mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy az európai nemzetek majd mindegyike küldi ki történéseit a vatikáni levéltár kincseinek kiaknázására és egymásután keletkeztek az örök városban történelmi intézetek, melyek az ott felhalmozott anyagnak tudományos kiaknázását feladatukul tűzték ki. A történelem és segédtudományainak nem egy homályos pontja nyert megvilágítást a napfényre került anyag által. És midőn pár évvel ezelőtt fölmerült a súlyos aggály, hogy Leó pápának halála esetére az a páratlan liberalizmus, melylyel a levéltári kincsek a kutatók rendelkezésére bocsáttattak, meg fog szünni és a levéltár ajtai újból bezárulnak, a tudományos világban nagy mozgalom támadt. A német történészeknek egyik vándorgyűlésén is kifejezést nyertek ez aggodalmak, melyek remélhetőleg nem fognak megvalósulni. A vatikáni levéltár megnyitása óta mind fényesebben nyert igazolást az 1883 augusztus 18-ki pápai levél azon állítása »A történelem hamisítatlan szava nagyszerűen védelmezi az egyházat és a pápaságot mindazok előtt, kik higgadtan és előítéletek nélkül hallgatnak rá.«

Az egyház és a világpolitika évkönyveiben XIII. Leó nevét kormányzati tényei, államférfui bölcsesége fogják megörökíteni, a történelmi tudományok történetében a vatikáni levéltár megnyitása fogja nevét örökké emlékeztetessé tenni.

A. A.

Dr. Pauler Gyula †. Abban a gyászban, mely dr. Pauler Gyula m. kir. orsz. főlevéltárnoknak f. évi július hó 8-ikán bekövetkezett halálával a magyar tudományosságot érte, a M. N. Múzeum Széchenyi orsz. könyvtára is osztozik. Nemcsak annál a viszonynál fogva, mely a könyvtárt nemzeti multunk búváraihoz fűzi, kiknek sorában Pauler Gyula a legkiválóbbak közt foglalt helyet. Szorosabb kapcsolatot teremtett könyvtárunk és a megboldogult között Pauler Gyula illusztris hivatalos állása. Az Országos Levéltár és a M. N. Múzeum könyvtára tudományos tekintetekben igen sokszor vannak egymásra, közös, kölcsönös tevékenységre utalva s e közös munkásság minél nagyobb fokú összhangja a hazai tudományosságnak elsőrangu érdeke. Ezt az érdeket mélyebb belátással és lelkesebb buzgalommal szolgálni alig lehet, mint azt Pauler Gyula tette. Ugy nagyobb ügyeknél, minők a Hunyady-levéltár visszacserelése vagy a Pozsonyi-gyűjtemény megszerzése voltak, mint a minduntalan előforduló kisebb kérdésekben a legmesszebb menő kollegialitást a legnagyobb lelkiismeretességgel párosította. Méltán rászolgált arra, hogy könyvtárunkban hosszú ideig hálával emlegessük nevét.

A M. Nemz. Múzeum díszes koszorút helyezett Pauler Gyula ravatalára, ki buzgó tagja volt a nemzeti múzeumi tanácsnak is. A M. Nemz. Múzeum Széchenyi orsz. könyvtára pedig a következő részvétiratot intézte az Orsz. Levéltárhoz:

»A m. kir. orsz. levéltárnak, Budapest. A Magyar Nemz. Múzeum könyvtára mély megilletődéssel értesült arról a súlyos veszteségről, mely az Országos Levéltárat nagynevű főnökének s a hazai tudományosság kiváló

diszének, dr. Pauler Gyula orsz. főlevéltárnok úrnak oly megdöbbentően váratlan halálával érte. Midőn szomorú kötelesség gyanánt sietek könyvtárunk legőszintébb részvétét tolmácsolni az Orsz. Levéltár előtt, önkéntelenül is emlékezmem kell arra a megtisztelő kollegialitásra és szives szolgálatkésziségre, melyet a megboldogult kiváló férfi a könyvtárunkkal való sűrű hivatalos és tudományos érintkezésben minden egyes alkalommal tanúsított. Emlékét könyvtárunk is hálás kegyelettel fogja megőrizni. A könyvtár igazgatójának távollétében Budapest 1903. jul. 10. Szinnyei József, igazgató-őr.

Ismeretlen római Korvin-kódex. A Rómában tartott nemzetközi történelmi kongresszus alkalmat nyújtott a Korvin-kódexek egy buzgó kutatójának, hogy érdekes felfedezést tehessen. Ez alkalommal ugyanis szép bibliografiai és miniatűr kiállítást rendeztek Rómában a kongresszussal kapcsolatban, a hol többek között a Casanote-könyvtár egy XIII. századi szépen miniatűr kódexe is ki volt állítva. A kódex czímlapján levő czímer nagyon rongált s senki sem sejtette róla, hogy Mátyás király csímerét ábrázolja, következésképen nem tudták róla azt sem, hogy valamikor Mátyás király könyvtárához tartozott. Schönherr Gyula dr., nemzeti múzeumi igazgató őr, ki a római történelmi kongresszuson a Magyar Nemzeti Múzeumot képviselte, figyelmesebben vizsgálva a czímlapon levő rongált czímert, megállapította, hogy az a Mátyás király czímere, következésképen a kódex Mátyás király könyvtárához tartozott. E felfedezés tehát nevezetes azért, mert ezzel a körülbelől százötvenre menő Korvin-kódexek száma egygyel újból gyarapodott. De van a kódexnek nyelvtörténeti jelentősége is. Tartalma ugyanis egy ismeretlen szerző XIII. századi orvosi munkája, mely a gyógyszereket betűrendben sorolja fel. E gyógyszerek túlnyomó része természetesen a növényvilágból van véve, ezek nagy része képekkel van szemléltetőbbé téve s a szöveget díszítő képek között nyolczvanhét darabnak van magyar felírása. E felírások nem egykorúak a kódexszel, hanem a XV. század első feléből származnak. Van a felírásokon kívül több magyar bejegyzés is a kódexben, melyek tartalmából arra kell következtetnünk, hogy szerzőjük valószínűleg egy Buda-környéki pálos szerzetes volt. Összesen nyolczvanhét magyar szó van a kódexben, ebből negyven olyan, mely írásban először e kódexben fordul elő s körülök több már a közhasználatból is kiveszett. Ez a tény biztosítja a kódex nyelvtörténeti becsét. Hogy könyvészeti szempontból mennyire érdekes, ahhoz a mondottak után nem kell bővebb magyarázatot fűznünk.

G. A.

A múzeumi könyvtár tisztviselőinek tudományos utazásai. A f. évben a nm. vallás- és közoktatásügyi minister jóváhagyásával a megfelelő alaphól nyert segélylyel dr. *Melich János* I. oszt. segédőr Dalmáciában folytatja szláv nyelvészeti és bibliografiai tanulmányait. *Havrán Dániel* I. oszt. segédőr a gömöri és gömörkishonti ev. esperességek könyv- és levéltárait, *Varjú Elemér* I. oszt. segédőr a bécsi udvari könyvtár miniatűr-gyűjteményét, dr. *Vértessy Jenő* II. oszt. segédőr Salzburg, München, Augsburg, Stuttgart, Frankfurt, Nürnberg könyvtárait fogja tanulmányozni. Ugyancsak ez évben teszi meg dr. *Esztegar László* őr a mult évben elma-

radt bécsi útját, melynek czéjja irodalomtörténeti kutatások mellett főleg a nagy könyvtárakban eszközölt újítások tanulmányozása.

A kolozsvári egyetemi könyvtárból. A nm. m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister ur f. évi május hó 27-ikén 49931—1903. sz. a. leíratával dr. *Veress Endre* dévai áll. főreáliskolai tanárt az 1903/4. tan-évre szolgálattételre a kolozsvári Ferencz-József tud. egyetem könyvtárához rendelte. Veress dr. az Erdélyi Múzeum gazdag levél- és kéziratárát fogja rendezni és katalogizálni.

Magyar Könyvészet 1886—1900. A *Petrik Géza* szerkesztésében készülő s az 1886—1900 években megjelent magyar könyvek, hirlapok és folyóiratok, atlaszok és térképek bibliográfiáját tartalmazó munkából megjelent az 1. és 2. füzet magában foglalva az A-tól Horinká-ig terjedő anyagot. A vállalattal, melyet a M. T. Akadémia támogatásával a Magyar Könyvkereskedők Egyesülete ad ki, legközelebbi füzetünk egyikében érdemlegesen fogunk foglalkozni. Most még csak azt említjük meg, hogy egy-egy füzet ára 5 kor. s a munka az Eggenberger-féle könyvkereskedés bizománya.

Vidéki nyilvános könyvtárak fejlődése. A hazai könyvtárügy fejlődési történetéből ez év első feléből néhány jelentős mozzanatot jegyezhetünk fel. Egyszerre négy vidéki nyilvános könyvtár alakulása, illetve konszolidálódásáról adhatunk örvendetes tudósítást. Az időrendet tekintve először a *pozsonyi városi közkönyvtár* új otthonáról kell megemlékeznünk. Pozsony város igen tekintélyes és jól rendezett könyvanyag felett rendelkezik, a mely egyes nagyobb egyesületi- és magánkönyvtárak beolvasztásával és tervszerűleg eszközöit vásárlásokkal ma már körülbelül 9000 kötetre tehető. A buzgó utánjárásnak eredményeként jegyezhető fel, hogy a kir. főgimnázium u. n. régi könyvtára anyagát, mintegy 8000 kötetet, a mely egy részében a hajdani jezsuita kollegiumé, más részében a nagyszombati egyetemé volt, átengedi a nyilvános könyvtár czéljaira. További tervek szerint a pozsonyi orvos- és természettudományi egyletnek mintegy 15.000 kötetből álló könyvtára és a város birtokában levő régi, részben igen értékes könyvek csatoltatnak a nyilvános könyvtár anyagához. Reménység van arra is, hogy egy-két magánfél szintén átengedi könyveit a nyilvános könyvtárnak, a mely ezen egyesítések létrejöttével 30—35,000 kötetre tehető könyvanyag felett fog rendelkezni. A könyvtár fejlődésével kapcsolatosan napról-napra égetőbb lett az elhelyezés kérdése. A könyvtári helyiségek nemcsak szűkek, hanem e mellett a higiénikus követelményeknek sem felelnek meg. Az illetékes könyvtári körök minden erőt kifejtettek, hogy a város képviselőit akkora áldozatra bírják, a melylyel a czélnek és Pozsony kulturális feladatainak megfelelő épület legyen emelhető. A fáradozás gyümölcsöt termett, a városi közgyűlés elhatározta, hogy a nyilvános könyvtár és múzeum czéljaira az úgynevezett hidász-szertár épületét, egy Mária Terézia-korabeli tekintélyes nagyságú palotát megfelelően és stílszerűen átalakítja. Valószínűleg a következő forum előtt kedvező elbírálás alá esik a határozat és mivel a városnak e czéla 100,000 korona alapítvány és az orsz. főfelügyelőség által kilátásba helyezett tetemes államsegély áll rendelkezésére, Pozsony város nyilvános könyvtára a

közel jövőben alkalmas helyiségekben szolgálhatja kultur-missióját. Ugyanezen időben Temesvárott és Alsókubinban találunk hasonló örvendetes fel lendülést. *Temesvár* város közönsége egész lélekkel szegődött egy nyilvános könyvtár eszméjének zászlaja alá és tervbe vette, hogy a város különböző kulturális egyesületeinek könyvtárait egy cél érdekében nyilvános könyvtárrá egyesíti, a melynek magvát a mostani városi könyvtár anyaga képezné. Ez utóbbi nevezetes gyarapodást nyert a Baróti Lajos tanár könyvtára mintegy 5000 kötetre menő anyagának megvételével. Ha a törekvéseket siker koronázza, Temesvár városa rövid időn belül 20—22 ezer kötetes nyilvános könyvtárral segíti elő a haladás ügyét. Egy nyilvános könyvtár alakulására kedvező a helyzet azért is, mert a város egyik iskolájában tágas és kellő számú helyiségeket bocsáthat rendelkezésre, és itt egy nyilvános olvasóterem megnyitása már most lehetséges. A tervbe vett és igen nagy buzgalommal pártfogolt kulturpalota felépülése pedig a nyilvános könyvtárnak végleges és méltó elhelyezést fog biztosítani. *Alsókubinban* a majdnem 40.000 kötetet számláló Csaplovits-könyvtár végleges elhelyezése nyert megoldást. Az értékes és gazdag anyag nyilvános használata mindeddig nem volt lehetséges, mert részben rendezetlenül, illetve feldolgozatlanul hevert, másrészt a zsúfolt helyiségekben sem alkalmas olvasóterem berendezése, sem a könyvek kezelhető felállítása nem volt keresztülvihető. Az orsz. főfelügyelőség sokszoros utánjárása és buzdítása végre eredményre vezetett és a vármegye az állam segélyével most épít hajlékot a tekintélyes könyvgyűjteménynek Örvendetes fejlődésnek indult *Győr* városnak teljesen új keletű könyvtára. A jelenlegi állomány, a mi 3000—3500 kötetre tehető, egy gazdag ajándékkal, a Milkovics—Zámory-féle, magyar történelmi munkákban igen gazdag könyvtár beolvasztásával, megkétszereződött. Előnyére van a könyvtárnak az a körülmény, hogy az új városházában nemcsak az elhelyezésre, hanem megfelelő olvasóterem berendezésére is nyerhet alkalmas helyiségeket, a mely körülmény remélhetővé teszi, hogy Győr közönségének rövid idő leforgása alatt szép és értékes nyilvános könyvtár áll szolgálatára, a mi csupán a könyvanyag feldolgozásán mulik.

K. L.

Heymann József magyar születésű kairói orvos értékes könyvtárát felajánlotta a M. Nemz. Múzeumnak. Évek hosszú során át gyűjtötte Heymann J. ezen könyvtárát, a melyben Egyiptom történetére, néprajzára, földrajzára és művelődési viszonyaira nézve megjelent értékesebb és fontosabb munkák tekintélyes számban találhatók. A legkiválóbb egyiptológusok kutatásainak eredményét találjuk egybegyűjtve a néhány ezer kötetnyi könyvtárban, Amélineau, Brugset, Budge, Bull, Champollion, Ebers, Lepsius, Maspéro és sok más nevezetes tudós és kutató vannak képviselve a gyűjteményben. A M. Nemz. Múzeum egy önálló egyiptomi vonatkozású könyvtár törzséül kívánja elhelyezni ez anyagot, a mely idővel és kellő fejlesztéssel az egyiptomi régészeti osztályt kívánja szolgálni.

A Kisfaludy és gróf Barkóczy családok levéltárai. Kisfaludy Á. Béla egyetemi tanár halálával a Kisfaludy családi iratok második része is a múzeumban őrzött Kisfaludy-levéltárhoz csatoltatott. Értékes darabok

vannak a középkori anyagban is, de különösen a család két nagy író alakjára Sándorra és Károlyra vonatkozó levelek teszik becessé a letéteményt. A missilis levelek sorában a két Kisfaludy kortársaitól találunk nevezetes darabokat. A levéltár különben szervesen egészíti ki a családi letétemény első felét. — A gróf Barkóczy levéltár a család fejének gróf Hadik-Barkóczy Endrének elhatározásából nyert a M. N. Múzeum családi letéteményei között elhelyezést. A Barkóczy-család XVII. és XVIII. századi előkelő történeti szereplése természetessé teszi, hogy a levéltár ezen része különösen gazdag közérdekű oklevelekben. A család nevezetes katonai alakjainak, mint gr. Barkóczy László ezredesnek, és Barkóczy Ferencnek, II. Rákóczy Ferenc marsalljának, továbbá Barkóczy primásnak előkelő összeköttetéseiből fennmaradt missilis levelek és azon idők politikai történetére vonatkozó adatok szép számmal vannak a levéltárban. A 8000—10,000 darabot kitevő anyag a gr. Hadik-Barkóczy-család pálóczi kastélyából került a Nemz. Múzeumba.

K. L.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdákknál 1903. június 1-től augusztus 31-ig.

(Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.)

Bács-Almás:

**Vogel M.

Bács-Szent-Tamás:

Klingwart Róza.

Bonyhád:

*Weisz Jakab.

Brád:

*Roth Ferencz.

Budapest:

Breuer Gyula és Mihály. VI.,
Lovag-u. 2.

Csicsáky János. VIII., Teleki-tér 4.

**Füredi Lipót. VII., Óvoda-u. 24.

Globus műintézet és kiadóvállalat r.
t. (Üzletvezető: Reinitz Zsigmond).

VI., Aradi-u. 8.

Haptá Bernát. IX., Soroksári-u. 49.

*Kállai Armin. V., Bálvány-u. 18.

Kalmár Mór. V., Zoltán-u. 11.

Kósa Rezső. VIII., Szentkirályi-u. 30.

Meisel Sándor. VII., Erzsébet-kör-
ut 34.

**Neumayer Ede. VI., Proféta-u. 7.

Radenkovits Dragutin és Krisztics

Iren Anna. IX., Rákos-u. 11.

Ullmann Vilmos. IV., Régi posta-u. 4.

Facset:

*Molnár Árpád.

Lajta-Sz.-Miklós:

**Prager Gusztáv.

*Stiborszky Fülöp.

Löcse:

Szepesvármegyei közigazgatási
könyvnyomda (tul.: Braun Fülöp).

Nagybánya:

**Molnár Mihály.

Mórvay Gyula és Ung Domokos.

Veinberger Lajos.

Nagyjak:

*Weisz Márk.

N.-Szeben:

**Tipografa részv. társ.

Tipografa-nyomda (tul. Marschall
József).

Német-Palánka:

Kristofek József és Blazsek Józsefné.

Nyitra:

Kapsz Győző és Kramár Vilmos.

Rákospalota:

Deutsch Mózés.

Székesfejérvár:

*Glück Mór.

Szilágysomlyó:

Viktória nyomda (tul. Lázár János).

Ujverbász:

**Klingwart Róza.

Vercsöz:

**Steiger és Glaser

*Glaser Sándor.

Zilah:

**Nadler Béni.

Krausz E. és tsa. (tul. Nadler Bénénié,

Krausz Eszter és Krausz Lajos).